

6- Famílies camperoles, diferenciació social i nivells de vida.

L'impacte de la crisi finisecular en les agricultures europees.

Revolució dels transports i de les comunicacions. Canal de Suez (1869) i Canal de Panamà (1914).

La mecanització de l'agricultura i la crisi finisecular als Estats Units

Crisi finisecular a Espanya, 1873-1896

La rabassa morta a Catalunya

El creixement durant el primer terç del segle XX.

El creixement espanyol durant el primer terç del segle XX.

Lleis de transformació del camp català i espanyol durant la II República

El canvi agrari durant el primer terç del segle XX als Estats Units

Les formes socialistes d'organització de l'economia i el món rural

La crisi de l'agricultura tradicional a Espanya.

Canvi agrari espanyol en el context europeu

Dades bàsiques de l'agricultura europea als dos primers terços del segle XX

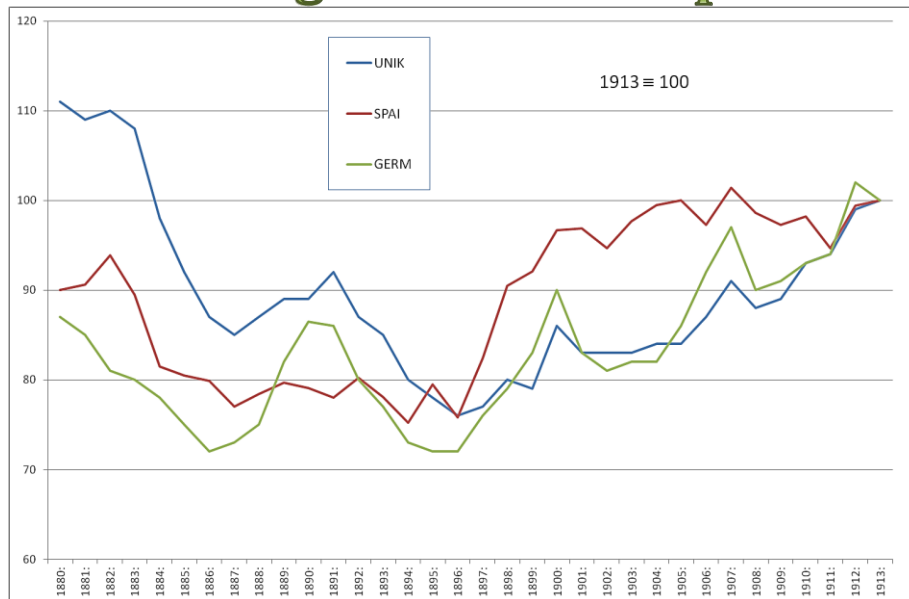
Dos models: model atlàntic de crisi agrària i model mediterrani. Respectivament de països importadors [p. ex. Gran Bretanya] i de països exportadors [especialment Vinya, olivera i fruiters en el cas d'Espanya].

Els productes mediterranis també baixen. Per tant, doble crisi:

- per importacions d'ultramar;
- per > competència a causa d'una > producció a Europa.

Conclusió: crisi de sobreproducció generalitzada i en certa mida permanent (aquest darrer aspecte significa un autèntic canvi qualitatiu).

L'impacte de la crisi finisecular en les agricultures europees.

Elaborat a partir de Global Finance [EH.net]

Crisi finisecular [1873-1896]

Context

- les millores productives i en el transport a causa de la Segona Revolució Industrial augmenten l'oferta de productes en el mercat mundial.
- la desigual distribució de la renda a nivell mundial fa que una gran part de la seva població no tingui accés a aquests productes, generant-se una sobreproducció relativa i una depressió.

En conseqüència,

- deflació dels preus industrials, primeres matèries i alimentaris;
 - 1874-84: el carbó, reducció del 40%; el ferro, el 60% i l'acer, el 70%.
 - als 1880s els cereals i el cafè i sucre.
 - la reducció dels preus no es deu tampoc a una reducció de la demanda, sinó a un augment de la producció i reducció de costos, i una demanda mundial limitada per manca de recursos d'una gran part de la població..

Canal de Suez.
Uneix la Mediterrània amb la Mar Roja.
Europa-Alexandria, Nil, Suez, Bombai (només 1 mes, abans 3 mesos ja que calia circumval·lar Àfrica). Canal de Suez, construït entre 1859-1869 [Lesseps]. Comença a funcionar el 1867-1869.

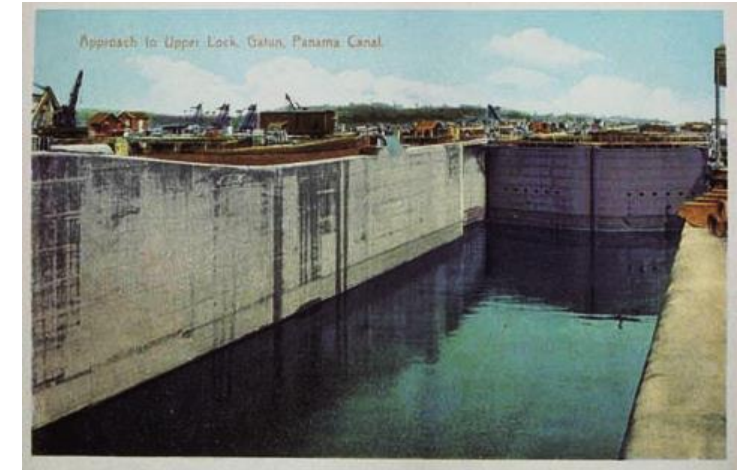
Cyrus W. Field posa a punt amb el vaixell Great Eastern el primer cable submarí atlàntic viable el 1866.

Telègraf Morse 1833

El 1899 Guglielmo Marconi inventa el sense fils.

Revolució dels transports i comunicacions: Ferrocarril + Vaixell de vapor + telègraf + cable + *wireless*.

Canal de Panamà, inaugurat el 1914.
Uneix el Pacífic amb la Mar del Carib.

Claus per arribar a les comunicacions actuals

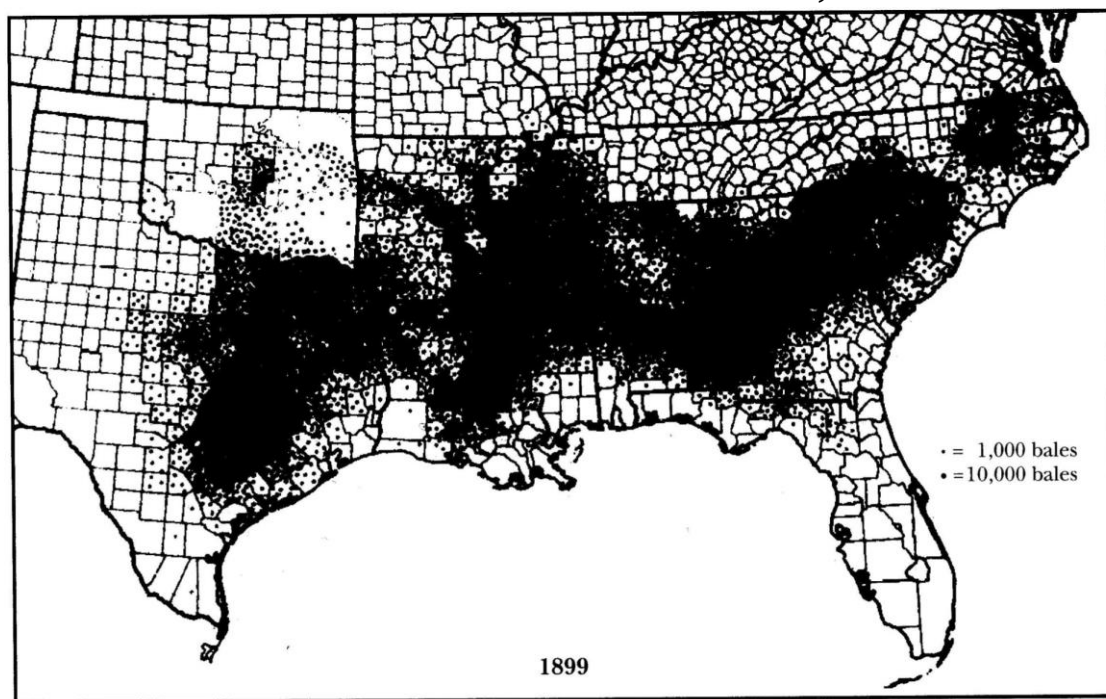
La mecanització de l'agricultura i la crisi finisecular als Estats Units

Història Agrària

Producció de cotó als Estats Units, 1899.

Source: U.S. Department of Agriculture, *Atlas of American Agriculture*, part 5, sec. A (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1918), 17.

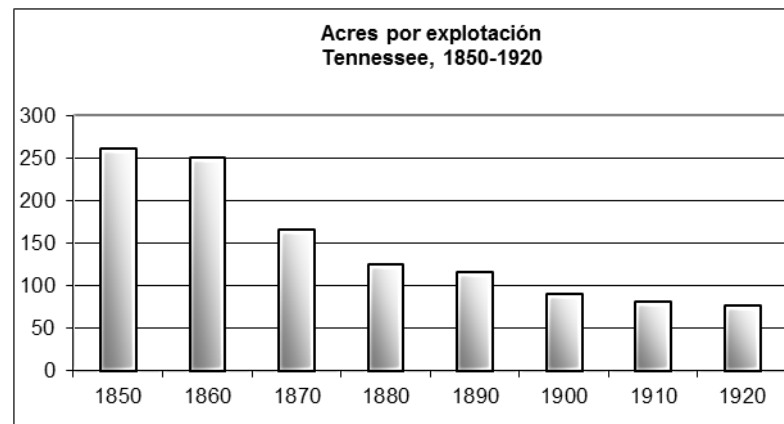
Si els grangers (*farmers*) desenvolupen tant l'agricultura, per què l'augment dels arrendataris que vam veure al tema 5.3?

1. Endeutament per comprar la tecnologia agrària [amb la banca de l'est]
2. Elevat cost de magatzematge i transport [monopolis ferroviaris]
3. Es fixa el preu de venda al mercat mundial. I descomptat el transport i les comissions dels diversos comerciants, queda al granger el que queda. Per exemple, el blat americà es ven a Lleida a un preu interior al d'aquí, sinó no seria competitiu. Això perjudica la pagesia d'aquí i l'americana i només beneficia les companyies ferroviàries, marítimes i els intermediaris. Una part dels grangers passen de propietaris a arrendataris.

difficultats en la pagesia (explotació del món pagès)

4. Paper de les cooperatives i intervenció de l'estat, per ajudar els grangers.

1 bushel $\approx$ 35,24 litres a USA i 36,36 litres a Gran Bretanya.
1 acre internacional o bé acre survey USA $\approx$ 0,4047 hectàrees.
1 Quartera de Lleida $\approx$ 73,36 litres.
1 jornal de Lleida $\approx$ 0,44 hectàrees.

Fuente: Elaboración propia a partir de los censos oficiales.

➤ Cereal

Δ dels excedents i ∇ dels preus com a conseqüència de no poder exportar a Europa, de la ∇ de les exportacions de farina a les Antilles i de l' Δ de les importacions. A tot arreu, però sobretot a Castella-Lleó i Aragó (que s'havien especialitzat en cereals al XIX).

Descens més tardà i de menor intensitat. L'amplitud de la caiguda es redueix tal i com passem de la perifèria al centre.

➤ Vinya

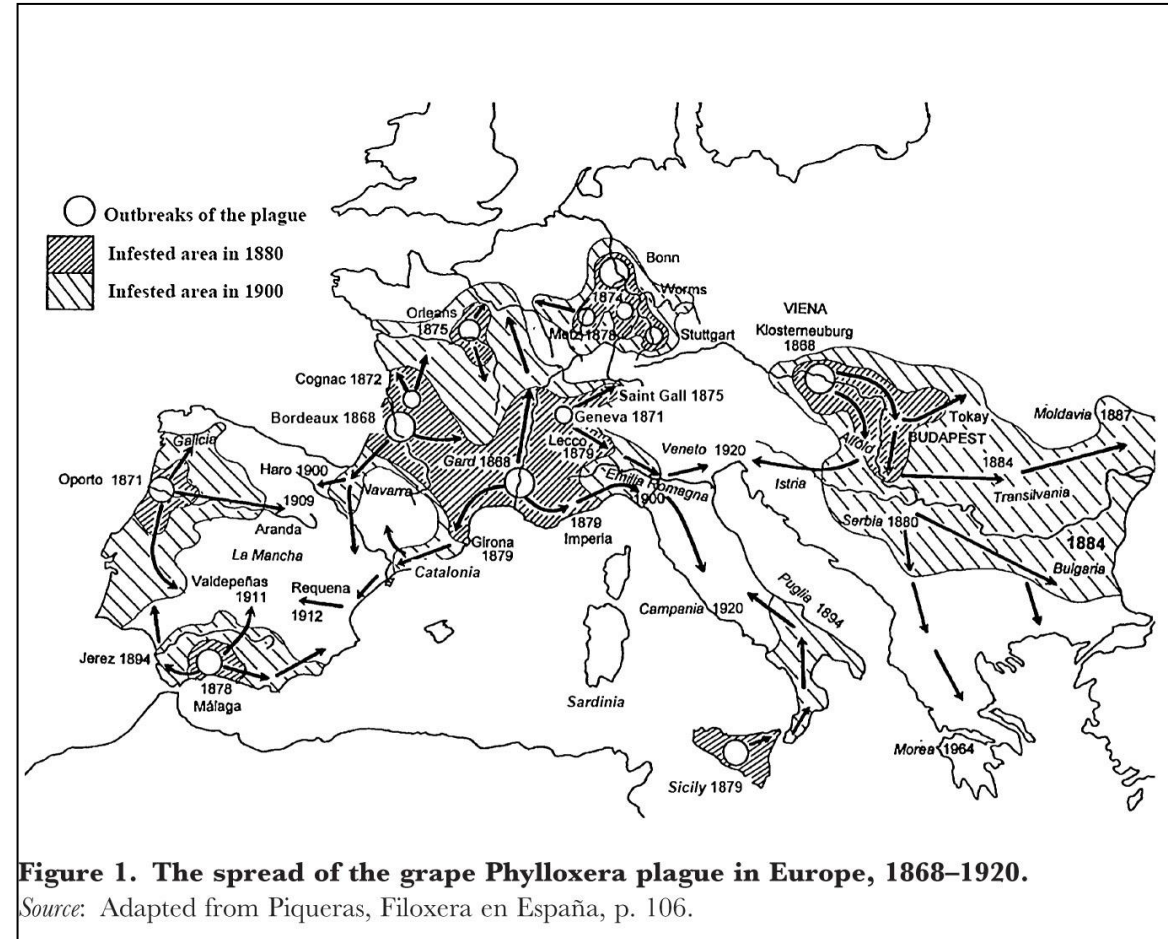
A Catalunya, País Valencià i Múrcia:

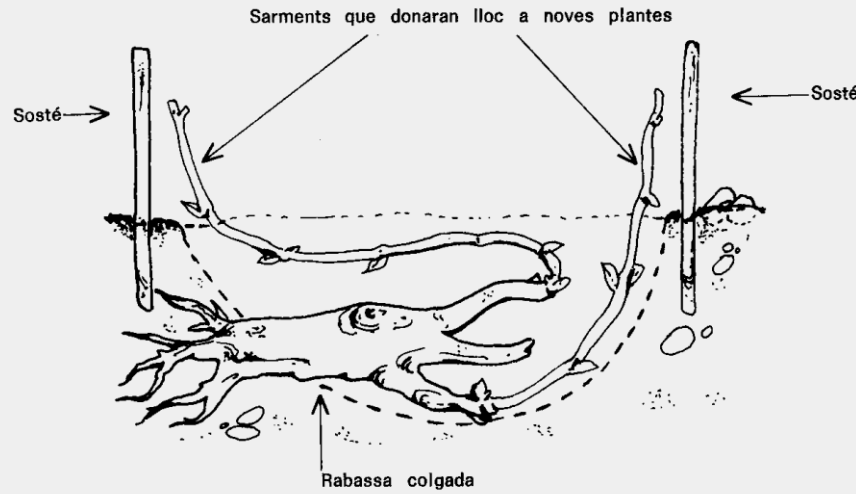
- ❑ fil·loxera.
- ❑ crisi clàssica de país exportador.
- ❑ retard de la crisi respecte el cereal i l'olivera.
- ❑ penúltima dècada XIX molt remuneradora, donada la demanda exterior i els preus (moment àlgid de la vinya).
- ❑ darrer decenni XIX en general:
 - empitjorament progressiu.
 - exportacions i preus cauen dràsticament.
 - la replantació complica el problema.
 - als mercats exteriors (sobretot a França) competència a causa de la recuperació francesa i les ofertes algerianes i italianes.
 - l'impacte és gran perquè es perd un producte molt remunerador.

➤ Olivera

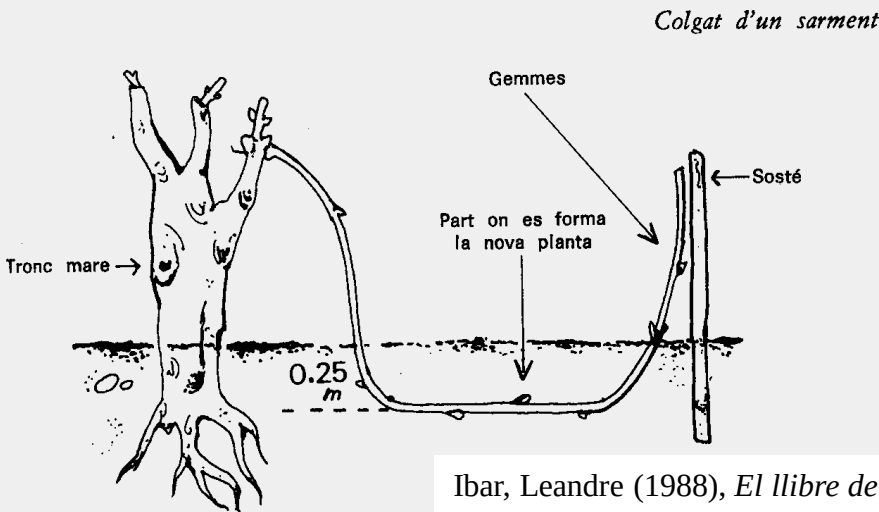
- ❑ 2n terç XIX → prosperitat com a conseqüència de la demanda europea per a usos industrials.
- ❑ 1870-80 es tanca l'expansió.
- ❑ arriben d'Amèrica productes [petrolis, brees, llavors i olis d'aquestes] que substitueixen els usos industrials de l'oli d'oliva.
- ❑ al segle XX començarà la recuperació però es destinarà el producte al consum humà.

Crisi finisecular a Espanya, 1873-1896

Colgat d'una rabassa

Ibar, Leandre (1988), *El llibre dels vins de Catalunya*, Edicions Cap Roig, Editorial De Vecchi, p. 68-69

Abans de la fil·loxera el contracte de rabassa morta durava uns 50 anys, equivalents a dues generacions. El contracte indicava que durava mentre no morissin dues terceres parts dels ceps plantats, amb un màxim de 50 anys a partir del segle XVIII.

- a més del cost de plantar els ceps es donava al voltant d'un terç o un quart del raïm produït.

Els rabassaires perllongaven la vida dels ceps mitjançant el colgament d'una rabassa d'on sortien plantes noves o bé un sarment, d'on també en sortia una de nova. Vegeu esquemes adjunts.

La vinya es replantà amb peu americà –immune– on s'empeltaven les varietats locals però no era tan fàcil perllongar molt la vida dels ceps.

Josep Colomé mostra que a l'alt Penedès, comarca vitivinícola, a la segona meitat del XIX creixen els contractes que fixen una durada concreta, i no mentre visquin dos terços dels ceps plantats, com era habitual en la rabassa morta. Sovint les durades eren també llargues.

Colomé i Ferrer, Josep. «Les formes d'accés a la terra a la comarca de l'alt Penedès durant el segle XIX: el contracte de rabassa morta i l'expansió vitivinícola». *Estudis d'història agrària*, 1990, Núm. 8.

<https://www.raco.cat/index.php/EHA/article/view/99645>

➤ Altres cultius

A Catalunya, País Valencià i Múrcia:

- ☐ plantes industrials, cànem, morera-cuc, espart. Competència en el mercat interior (d'Itàlia, Àsia i Nord d'Àfrica). en els anys ruïnosa, tendència a la substitució.
- ☐ productes que han crescut en relació al mercat exterior: ametlles, avellanes, taronges, pebre roig ("pimentón"),...

➤ Ramaderia

Galícia i Cantàbria:

- ☐ mitjans s. XIX → opten principalment per la ramaderia (vaquí).
- ☐ mitjans penúltima dècada XIX → pèrdua del mercat anglès. Les dues regions abastaven especialment el nord peninsular i Galícia, a més, la Gran Bretanya.
- ☐ els preus baixen moderadament i, molt aviat, Galícia penetra més en el mercat interior.
- ☐ la crisi més greu es produí quan el producte comercialitzat era la llana (bestiar oví a Andalusia i Extremadura).

➤ Comportament pagès sobre l'ús del sòl:

- ☐ abandonament de cultius tradicionals i cultiu de productes més remuneradors. S'aprofundeix en l'especialització, dedicant recursos a la línia productiva per la qual cada zona podia obtenir avantatges relatius.
 - la vinya, després de la fil·loxera, es concentra a zones més idònies.
 - més atents al mercat (ja hi estaven abans).
 - replantació i concentració de la vinya i concentració de l'olivera a les zones més idònies.
 - substitució de la vinya i l'olivera per ametllers, garrofers i cereals a les altres zones.
 - cereal consum humà → cereal consum animal. Augmenta percentualment aquest darrer.
- ☐ els estudis sobre Catalunya, País Valencià i Múrcia mostren que a les zones amb regadiu la dinàmica per canviar de cultius i aprofitar les oportunitats que generava la modificació de les demandes interiors i exteriors -lligades a la millora de la dieta- fou major.

➤ f. XIX → adobs minerals i químics, millors eines, màquines,... La introducció d'inputs industrials va tenir a veure amb l'abaratiment però també amb la necessitat del pagès. Vegeu lectura de Josep Pujol (tema 5.2.).

➤ Desenvolupament de serveis agronòmics (granges experimentals, estacions agronòmiques, escoles de capacitació,...).

GARRABOU, R., PUJOL, J., COLOMÉ, J. I E. SAGUER (1992), “La crisi finisecular i la recomposició del món rural a Catalunya”, *Recerques*, 26: 107-132.

- Amb la crisi finisecular i des de mitjans s. XIX, necessitat de canvis a l'agricultura catalana.
- Canvis en la política, estabilitat, nou marc institucional.
- Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI, creat el 1851), patronal agrària catalana centrada en l'augment del rendiment i en la pressió sobre la força de treball (els rabassaires en la vinya).
 - els propietaris s'inspiren en el model anglès.
 - canvien les condicions; de la rabassa morta a la parceria. Conflictivitat en el sector de la vinya.
- No només fan millores els grans propietaris, també altres. A la Plana de Vic, masovers i parcers empren adobs químics, i fan millores.
- L'emfiteusi va davallant com a nou contracte, la qual cosa no vol dir que no n'hi hagi d'anteriors.
- Es passa de l'explotació directa dels propietaris benestants a la indirecta. Noves parceries, passant la despesa al parcer.
- A partir dels anys 1870 difusió d'idees republicans, socialistes i anarquistes
- Es vol crear sindicats controlats per propietaris benestants per tal d'aconseguir la “pau social”.
- Els parcers i els arrendataris no volen perdre els drets sobre la terra.
- El grau d'autonomia de l'agricultura tradicional es veu progressivament limitat per la creixent dependència del mercat.

En blau les idees que caldria recordar i incorporar en els exàmens i pràctiques, si escau.

HOWKINS, A. (1992): “La Gran Depressió a l’agricultura anglesa”, a *Recerques*, 26, pp. 71-88.

- * la crisi de 1880 és la causa dels canvis a les economies agràries de l'oest i sud d'Europa, especialment les relacions socials dels treballadors.
- * visió clàssica derivada de la comissió reial creada el 1882 que destacava les males collites, costos alts, impostos locals i productes estrangers. Es proposen mesures per a protegir els grans agricultors capitalistes d'Anglaterra i Gal·les.
- * Fletcher diu que la comissió estava controlada per l'aristocràcia que havia vist caure el preu del blat. S'exagera la situació per treure càrregues de l'agricultura. No és una crisi nacional ni uniforme: beneficia els ramaders que tenen preus més barats per a l'alimentació del bestiar; la proximitat als mercats urbans i la qualitat del sòl foren factors que afavoriren zones. Però per a molts eren temps difícils i es volien retallar costos, sobretot laborals.
- * anàlisis dels diversos grups abans i després de la crisi:
 - petits productors familiars: nord i oest, proporció gran per a la subsistència o bescanvi. No cercaven el màxim benefici, no contractaven treballadors ni eren habitualment contractats. Depenien del mercat per obtenir salaris en diners i una varietat de productes i serveis. La crisi de 1879 els afecta directa i indirectament, patint la competència de molts agricultors capitalistes.
 - mossos i criats, des de 1850 creixen sobre tot en zones allunyades, on vivien a les explotacions. En les grans explotacions del nord i de l'est, la baixa dels preus els afavorí, ja que reduïa el manteniment de la força de treball. On les explotacions eren petites i tradicionals, hi hagué canvis, ja que es basaven en el treball familiar i les relacions amb mossos eren simples contractes temporals.
 - jornalers: per dies, eren el 85% de la força contractada, vivien fora de l'explotació. Immigrants escocesos i irlandesos, i dones i nens de les zones. Amb la crisi se'n contracten menys, tot i que la força de treball havia disminuït a partir de 1850 per la fam irlandesa que tragué immigrants. Els salaris alts fan que es mecanitzin diverses operacions agrícoles, i es contracten assalariats estables, quelcom semblant a un proletariat clàssic, i es redueixen els eventuais.
- * abans de la crisi, treballadors heterogenis; després augmenta la proletarització, es redueix l'explotació familiar i els mossos i criats. La producció de fruita i hortalisses a partir de començaments del s. XX torna a fer contractar eventuais.
- * els assalariats comencen a diferenciar-se d'altres pagesos i es comencen a crear sindicats.

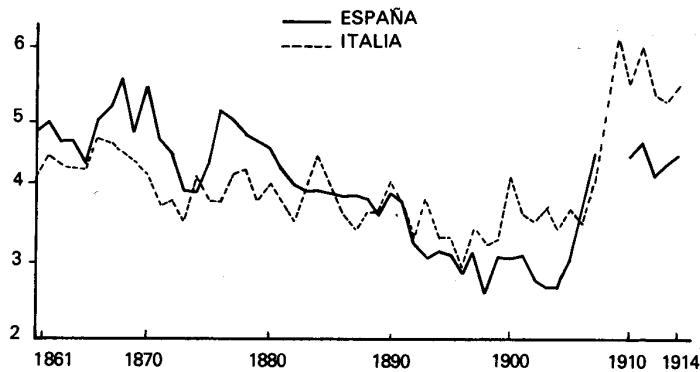

El creixement espanyol durant el primer terç del segle XX.

- millora de les pràctiques agràries, adobs químics i minerals, millora de les comunicacions.
 - ❑ més superfície i menys població activa → Δ productivitat del treball
 - ❑ 67% més de fertilitzants, força animal (a Europa vapor) que és barata, arada brabant però predomini de l'arada romana molt adequada pel tipus de sòl més freqüent, millores als molins d'oli.
 - ❑ èxode rural afectant zones de petita propietat.
- acció institucional
 - ❑ Mancomunitat de Catalunya + Junta Consultiva Agronòmica.
 - ❑ sindicalisme i cooperativisme.
- el producte agrari creix un 55 % entre 1900-1936. Per tant, no estancament. Espanya s'apropa a les economies avançades tot i que no hi ha un repartiment territorial homogeni.
- en valor: estabilitat vinya, reduït creixement de cereals i llegums [però el més important és el desenvolupament del cereal- pinso], creixen les prades artificials i l'olivera.
- després de la crisi, paper destacat dels fruiters (tarongers i ametllers); arrels, tubèrculs i bulbs (especialment la patata), plantes industrials (sobretot la remolatxa sucrera) i plantes d'hort.
 - ❑ augment de la producció i dels preus en relació a la trilogia mediterrània (cereal, vinya i olivera).
- factors que incideixen: Δ de la població, més urbana, Δ modest de la renda que permet el consum de més productes ramaders i de sucre [remolatxa sucrera i indústria sucrera]
- dieta: massa proteïnes vegetals i poques animals, millora dieta però encara insuficient i desigualtat. Veure exercici de la darrera pàgina.

GRAFICO 4
Precios de aceite de oliva en Italia y España, 1861-1914. (Libras/hl)

J. F. Zambrana Pineda (1987), Crisis y modernización del olivar. Madrid: Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca i Alimentación.

Fixeu-vos com baixa la vinya a causa de la fil·loxera i augmenta l'olivera.

Distribució de cultius (hectàrees) en l'àrea regada pel Canal d'Urgell
1880-1920

Any	Terra camp	Vinya	Vinya i olivera	Olivera	Alfals	Horts	Sense cultiu	Total regat	Cereals i llegums	Guaret
1880	26.507,27	7.604,85	8.445,41	5.501,77	1.258,54	149,56	7.885,66	57.353,07	14.877,14	15.749,20
1890	25.881,38	7.808,46	9.046,47	6.094,61	2.387,15	239,90	6.044,36	57.502,33	16.011,19	15.207,42
1900	28.817,75	2.844,27	11.605,66	6.557,80	3.989,48	264,37	4.056,99	58.136,31	15.664,34	15.360,76
1905	27.344,33	3.912,23	12.131,93	5.868,38	5.999,56	235,02	3.454,07	58.945,52	17.699,62	17.694,64
1910	24.939,45	3.359,42	14.046,82	7.296,59	6.494,76	206,02	3.444,10	59.787,16	20.583,98	17.565,31
1915	21.654,96	3.177,60	17.049,16	6.756,55	7.651,53	224,34	3.404,42	59.918,56	19.884,00	14.628,29
1920	24.373,58	2.635,24	16.693,42	6.848,46	6.588,24	216,35	2.683,79	60.039,08	20.892,14	16.223,49

Fuente: Canal de Urgel. Estadística de la superficie adherida..., a Estadísticas: población, superficies, producciones (finales siglo XIX, principios siglo XX). Capítulo 9, artículo 4, grupo A-4. Arxiu del Canal d'Urgell. Cuadro procedente de Vicedo Rius, E. (1997b): *Pagesos i hortolans. L'evolució de l'horta de Lleida abans de la fruita*. Lleida: Ajuntament.

Fixeu-vos com baixen les premses tradicionals i augmenten les mecàniques.

Podeu consultar diverses activitats industrials i comercials a les Terres de Lleida a

Història industrial i comercial de les Terres de Lleida

Vicedo Rius, E. (2016), "L'economia de les terres de Lleida en una etapa de creixement (1900-1936). Transformacions agràries i diversificació industrial", a *La industrialització a les terres de Lleida durant el segle XX: Notícia de la història, reflexió sobre el present i propostes de futur*, pp. 13-57. Tàrraga: Museu Cal Trepà.

Quadre 6: Premses d'oli d'oliva a les terres de Lleida, 1890-1933

Anys	Hidràuliques			Total	Cargol	Racó	Biga	Total
	motor		manual					
	mecànic	cavalleria						
1890	8	1	---	9	3	24	269	305
1895	19	3	---	22	27	47	474	570
1900	27	13	---	40	28	53	163	284
1905	109	21	6	136	45	29	219	429
1910	129	25	2	156	38	13	159	366
1915	227	23	5	255	21	5	96	377
1922	152	10	3	165	4	7	37	213
1925	55	4	0	59	8	19	26	112
1930	352	5	0	357	14	29	37	437
1933	399	5	1	405	10	1	13	429

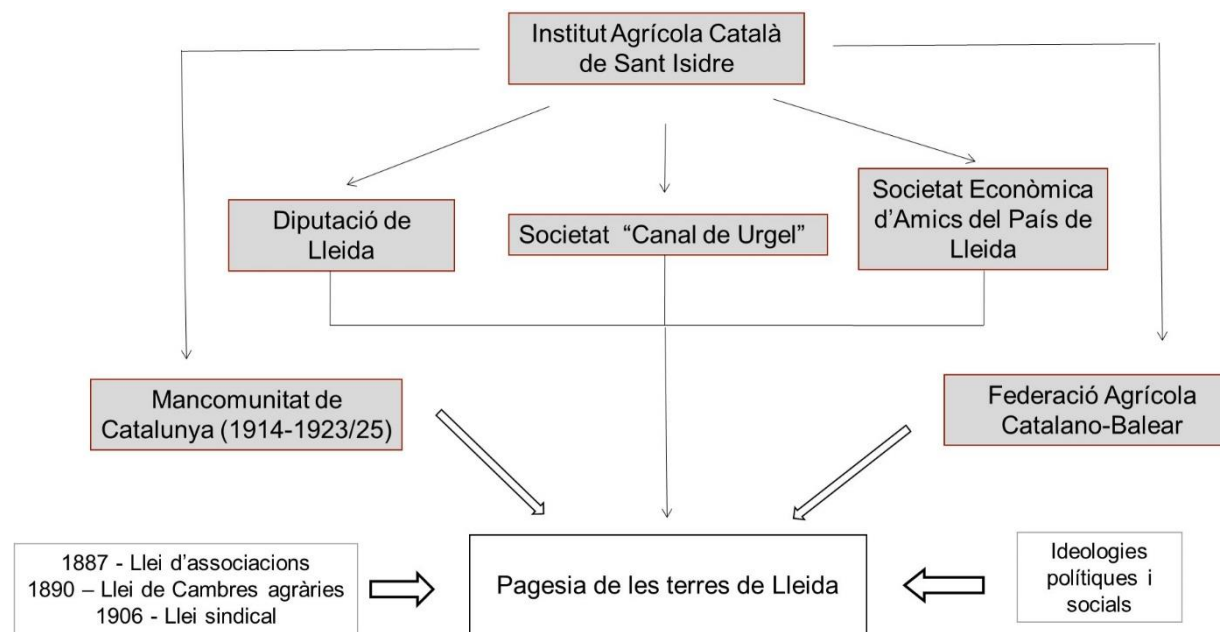
Fons: Dirección General de Contribuciones, Impuestos y Rentas (1890-1933).

Ramon Ramon (1999), "Estructura empresarial, empreses i canvi tècnic en la indústria de l'oli d'oliva de les comarques de Lleida, 1890-1936", dins Vicedo Rius, E., (1999, ed.), *Empreses i institucions econòmiques contemporànies a les terres de Lleida, 1850-1990*, p. 141-188. Lleida: IEI.

Farinera (1922) del Sindicat Agrícola de Cervera i sa comarca (1918-1919)

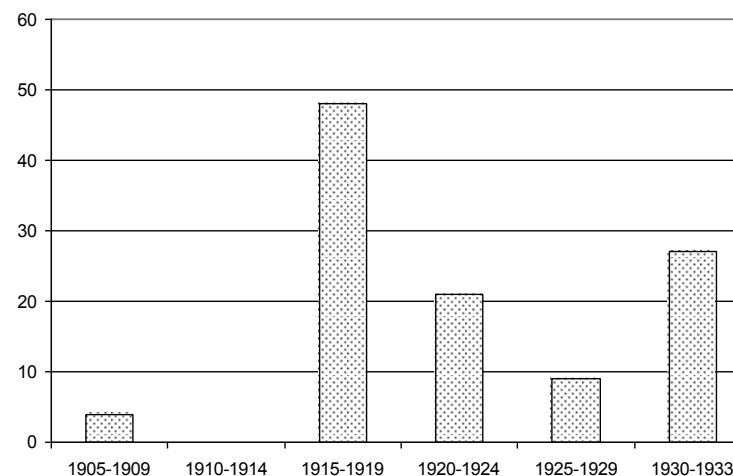
tòria Agrària

Cellers cooperatius

Syndicates and farmers' associations
Year of recognition
Province of Lleida, 1934

Source: Ministry of Agriculture. Dirección General de Agricultura, *Censo estadístico de Sindicatos Agrícolas y Comunidades de Labradores*, (Madrid, 1934), pp. 172-180; 392-393.

Ley de Reforma Agraria (1932)

- es poden expropiar latifundis amb indemnització i repartir la terra entre la pagesia sense o amb poca terra.
- fracassa per la manca de finançament que té l'*Instituto de Reforma Agraria*.
- boicot de la banca privada al finançament del *Banco Nacional de Crédito Agrícola*.

Llei de contractes de conreu (1934)

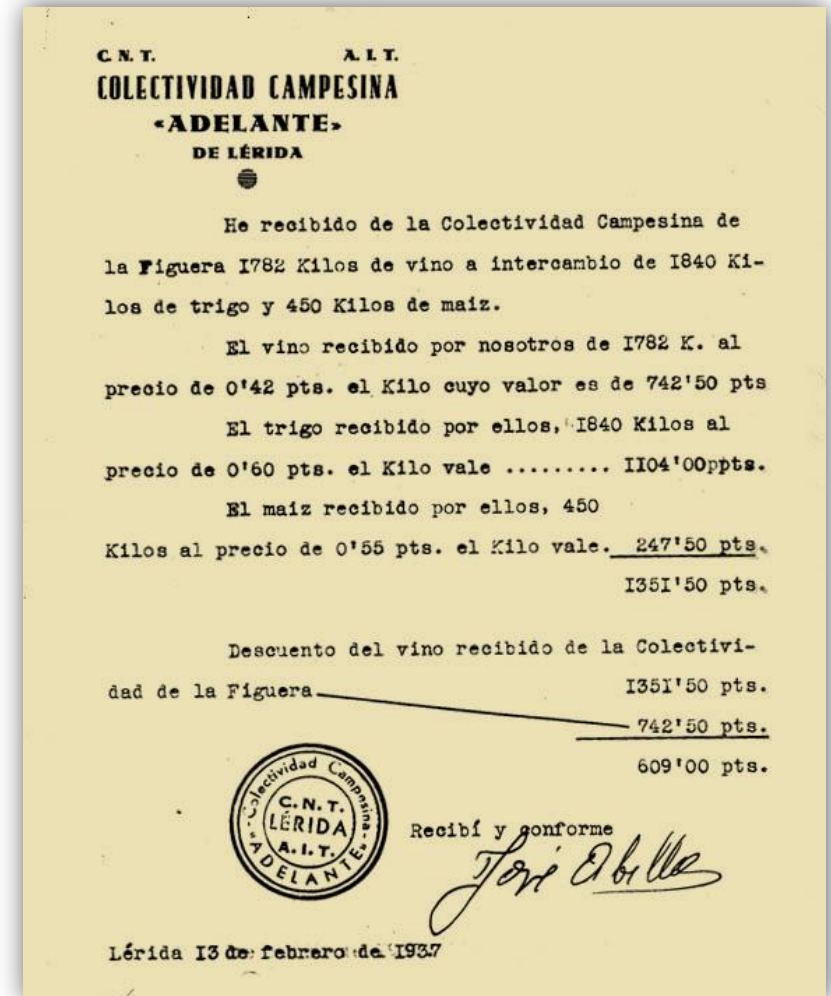
- sis anys la durada mínima del contracte.
- si s'ha cultivat 18 anys una terra el parcer/ arrendatari té dret a comprar-la.
- s'inclouen els latifundis eclesiàstics de Lleida amb les mateixes avantatges que els rabassaires.

Ley para la Reforma de la Reforma Agraria (1935)

- es tracta de desactivar la reforma agrària de 1932.

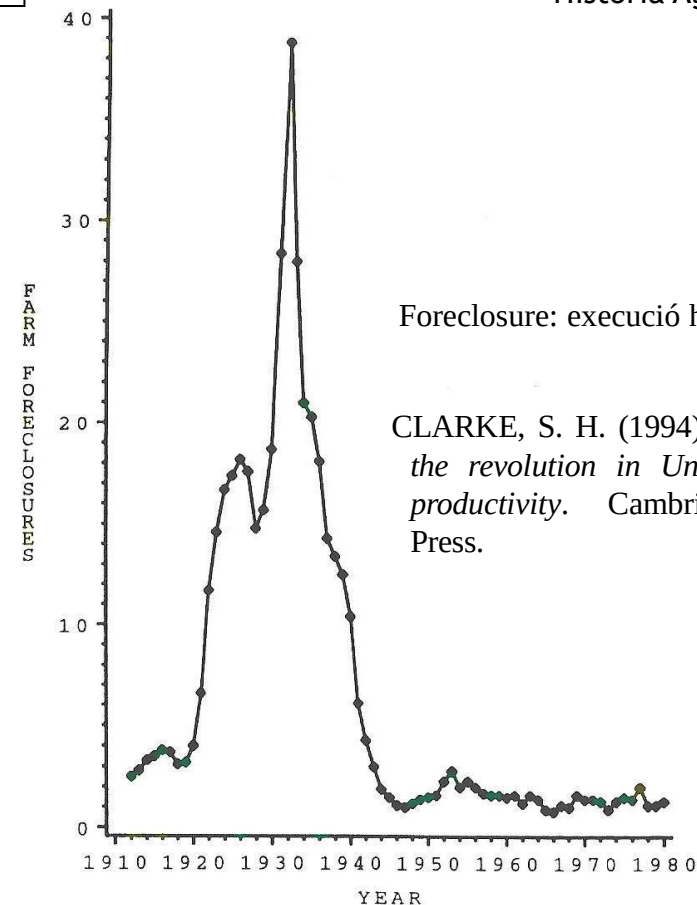
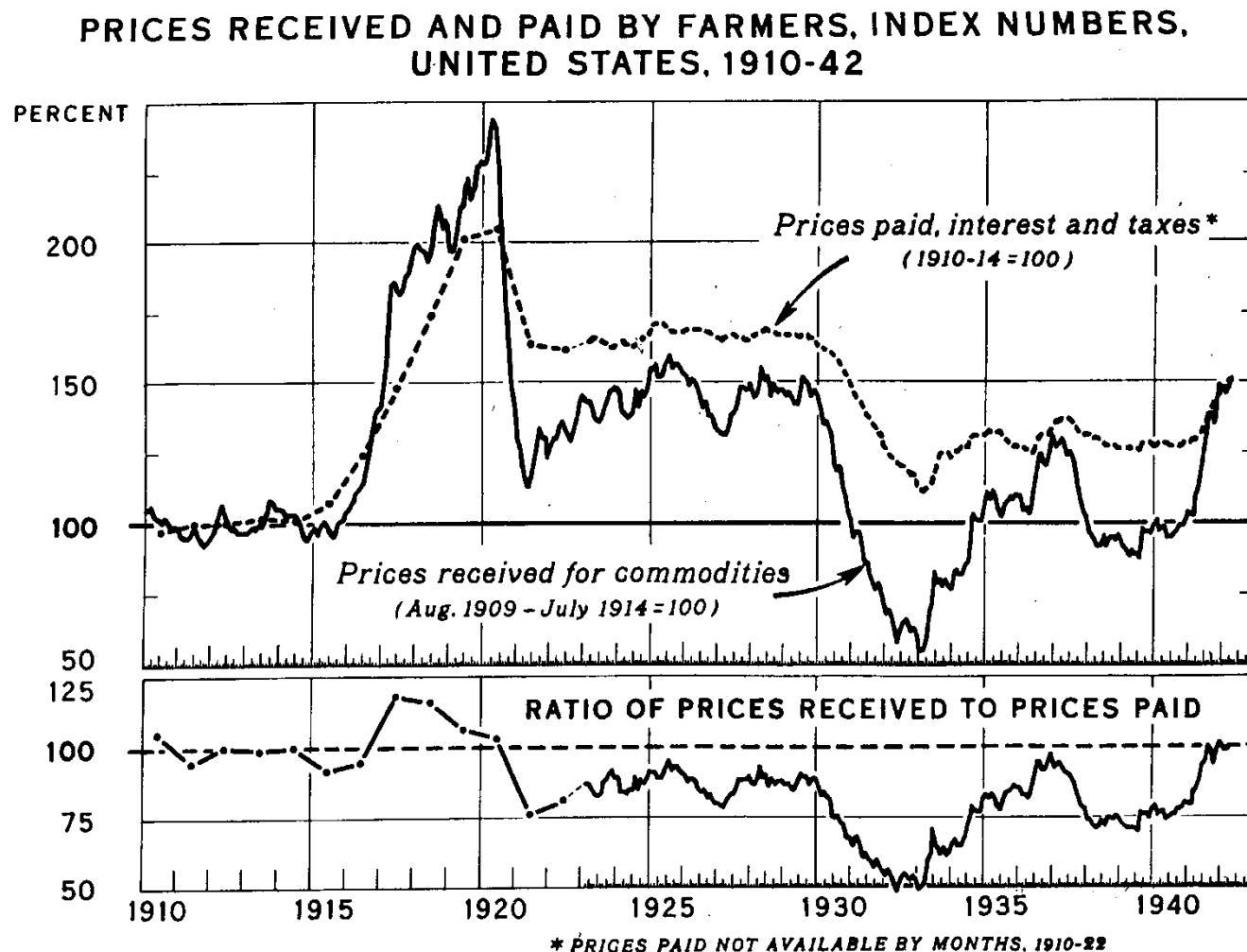
Les col·lectivitzacions (1936-1939)

- en la zona republicana es van crear unes 2.000 col·lectivitzacions agràries, amb més de 1,5 milions d'implicats.
- a València, Andalusia i Castella participaren tant la CNT com la UGT en la seva organització.
- a Catalunya poc impacte de les col·lectivitzacions agràries.
- a l'Aragó oriental van ser molt importants, gràcies a l'impuls d'anarquistes catalans.
- al País Valencià arribaren a exportar els cítrics pel seu compte.

El canvi agrari durant el primer terç del segle XX als Estats Units

Història Agrària

Foreclosure: execució hipotecària.

CLARKE, S. H. (1994), *Regulation and the revolution in United States farm productivity*. Cambridge University Press.

Durant la Primera Guerra Mundial els preus que cobraven els *farmers* foren més alts que els que pagaven. Amb el crac del 29 fou a l'inrevés i augmentà enormement les execucions hipotecàries per impagament dels deutes.

Fuente: *Facing the Price Problem*. Office of Price Administration, Division of Research, Price Analysis and Review Branch (Washington, 1942).

Table 7.4. Indexes and rates of growth of land and labor productivity, selected years, 1910-80

<i>A. Index of land and labor productivity</i>					
Items	1910	1930	1940	1970	1980
Crop production per acre	56	53	62	104	117
Labor hours of farm work	325	330	295	90	65
Output per hour of labor	14	16	20	112	190
<i>B. Compound rates of growth</i>					
Items	1910-30	1930-40	1940-70	1940-80	
Crop production per acre	-0.3%	1.6%	1.7%	1.6%	
Labor hours of farm work	0.1	-1.1	-3.9	-3.7	
Output per hour of labor	0.7	2.3	5.9	5.8	

Table 4.1. Number of tractors purchased by farmers in the United States, each year, 1910-39

Year	Tractors purchased ^a	Year	Tractors purchased ^a	Year	Tractors purchased ^a
1910	3	1920	140	1930	116
1911	4	1921	65	1931	58
1912	7	1922	95	1932	25
1913	5	1923	108	1933	25
1914	11	1924	91	1934	65
1915	16	1925	113	1935	122
1916	19	1926	113	1936	165
1917	41	1927	133	1937	221
1918	84	1928	82	1938	151
1919	109	1929	137	1939	159

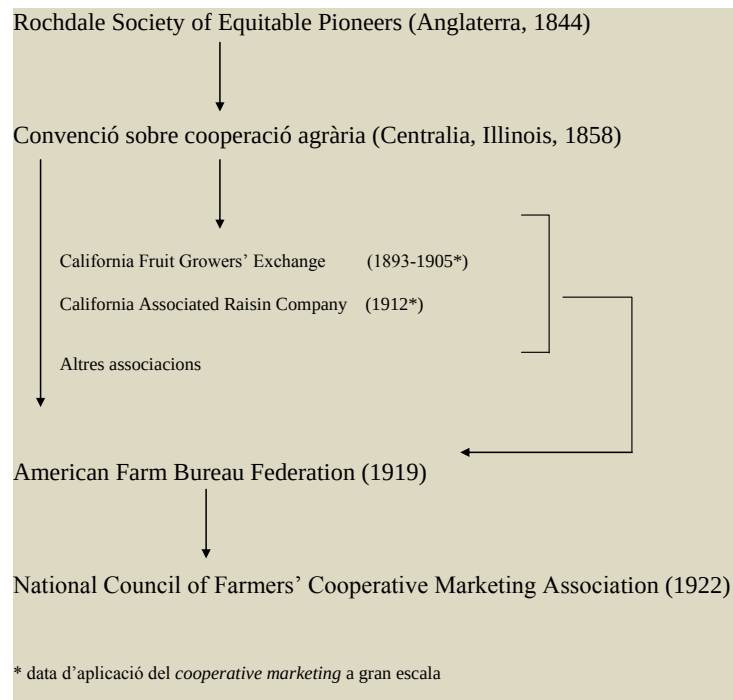
^aNumber of tractors purchased are in thousands.

Source: A. P. Brodell and R. S. Pike, "Farm Tractors: Type, Size, Age, and Life," U.S. Department of Agriculture, F.M. 30 (February 1942), p. 2.

Dades sobre el canvi tècnic als Estats Units.
Amb menys hores de treball més producció.

CLARKE, S. H. (1994): Regulation and the Revolution in United States Farm Productivity. Cambridge University Press.

Origen de la venda cooperativa als Estats Units (cooperative marketing).

Associacionisme, estat i educació de la classe treballadora a Anglaterra i Estats Units.

La Rochdale Society of Equitable Pioneers ha estat font d'inspiració del cooperativisme britànic i dels Estats Units. Fou una cooperativa de teixidors basada en aquests set punts:

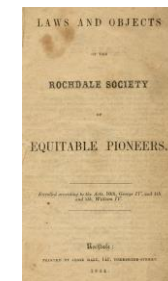
- 1-Obert a nous membres.
- 2-Control democràtic (un home, un vot).
- 3-Distribució de l'excedent en proporció al comerç.
- 4-Pagament d'interès limitat sobre el capital.
- 5-Neutralitat política i religiosa.
- 6-Negociació en efectiu (sense crèdit ampliat).
- 7-Promoció de l'educació.

Principis del *cooperative marketing* des de l'òptica del *commodity principle*

Avui en dia aquest és el sistema amb el qual se comercialitza, per exemple, la fruita de les terres de Lleida.

1. El principal objectiu és la venda dels productes produïts pels associats. A diferència del sistema anterior, ara es ven el producte en el moment en què es consumeix. Els productes frescos es traslladen ràpidament i els no frescos –com el cotó i la llana- s'emmagatzemen i financen. El resultat és l'estabilització del moviment dels productes, dels preus i en definitiva del sector agrari.
2. El mercat és considerat com un tot i no per poblacions. Interessa més els llocs de consum que les zones de procedència del producte.
3. Contractes de llarga durada amb els associats.
4. Els productes s'han d'agrupar per qualitats i mides. Les cooperatives rebran els seus ingressos en funció d'aquests paràmetres, podent així premiar els qui facin productes millors.
5. Les cooperatives han d'ésser menades per experts. El *farmer* és un expert en la producció, però no en el mercat.
6. S'opera sota el sistema *non capital, non-profit basis*. El finançament s'obté en base a crèdits bancaris avalats pels ingressos del magatzem.
7. Tots els socis tenen veu i vot. Un dels membres és el president i s'elegeix anualment –considerant les unitats territorials de l'àmbit cooperatiu- un equip de directors.
8. Caràcter semipúblic de les cooperatives. El director ha de donar compte als associats, anualment, en una trobada a la que poden accedir també els ciutadans no socis. Cada soci té un vot. Hi ha moltes cooperatives en les que el governador de l'estat o el director del *agricultural college* són els qui elegeixen a un o dos dels directors de la cooperativa.

Història Agrària

Rochdale Society of Equitable Pioneers, 1844

1906-1911: Stolipin (1862-1911), primer ministre: reformes, recolzat pel tsar amb reserves.

- o política d'atracció dels propietaris → afavorir la creació de kulaks (grans grangers, pagesia rica que llogava assalariats).
- o Es permet la mobilitat de la pagesia vinculada al Mir. La pagesia pot vendre la seva part i passar a assalariats [obriers industrials i jornalers agraris).
 - o Quan es va suprimir la servitud el 1861, els pagesos quedaren vinculats a la vila (*mir*) perquè havien de pagar la indemnització a la noblesa.
- o s'afavoreix la comercialització dels excedents agraris i la creació de jornalers ⇒ Δ industrial.

Model soviètic

Llei agrària del 26 d'octubre de 1917

- o Abolició propietat privada i propietat estatal de les terres.
- o Supressió d'arrendaments i ocupació de terres mitjançant comitès locals.
- o Als 215 milions d'ha s'hi afegixen 150 milions de la família imperial, la noblesa, la burgesia i l'Església.
- o A més 2,5 milions es donaren als *sovjos* (granges estatals).
- o 3 milions de famílies reben un lot de terra i els petits propietaris incrementaren les terres entre 25 i 75 àrees.
- o novament esplendor del *mir* (la vila).

La evolución de las empresas agrícolas soviéticas²

1. Número de los diversos tipos de explotación				
	1927	1940	1950	1968
Koljoses (en millares)	14,8	236,9	123,7	36,2
Sovjoses (en millares)	1,4	4,2	5,0	13,4
Explotaciones individuales de campesinos pobres y campesinos medios (en millones)	23,7	3,6	0,7	0,04
Explotac. de kulaks (en millones)	1,1			

2. % de superficie cultivada en los diversos tipos de explotación		
	1928	1968
Totalidad de superficies sembradas en las diversas categorías de explotación en su conjunto	100	100
Sovjoses y explotaciones estatales de otro tipo	1,5	47,3
Koljoses	1,2	49,4
Explotaciones personales anexas al koljós, pertenecientes a obreros y empleados	1,0	3,3
Explotaciones agrícolas individuales y explotaciones de otros grupos de población	96,3	0,0

2. Según M. Lavigne, *Les économies socialistes soviétique et européennes*, pp. 159-160.

Reformas agrarias entre 1944 y 1948

Estados	Fondo Agrario Nacional		Distribución (en miles de ha)		
	Miles de ha	% tierras cultivo	Estado	Cooperativas	Campe-sinos y obreros agrícolas
Polonia	9.785	47	3.800		5.985
Checoslovaquia	2.500	33	208	130	2.158
Hungría	2.200	29	200		2.000
Rumanía	2.240	15	800		1.440
Bulgaria	230	5	96,6		185,4
Yugoslavia	1.620	8	520	41	1.100
RDA	2.200	23	1.000	100	1.100

Des de 1917 → formes comunitàries d'explotació, malgrat que durant la batalla del blat es retardà el socialisme.

- o Koz: associació senzilla per a realitzar cultius en comú.
 - o Artel: col·lectivitat de productors que perllonga les pràctiques anteriors.
 - o Comuna: béns que pertanyen al grup i fins i tot les famílies de vegades viuen en habitatges comunals.
- 1927: 94% de terra als mirs, desigualtat a favor dels kulaks.
 1928-1940: desaparició dels kulaks i dels petits propietaris. Els batraki, assalariats, seran els protagonistes.

- o El 1940, 237.000 kolkhoz i 4.000 sovkhoz.
- o Kolkhoz i sovkhoz: entre 1928 i 1940 els tractors passaren de 27.000 a 530.000 tractors i de 2.000 a 180.000 les segadores - trilladores.
- o Els Sovkhoz són el model de granja- indústria amb treballadors. Els Kolkhoz són granges col·lectives.
- o Després de la Segona Guerra Mundial concentració de kolkhoz: de 1940 a 1953 es passa de 236.900 a 91.200.
- o L'estatut de 1935 permet el *dvor*, lot individual entre 25 i 50 àrees i en algunes regions arriba a 1ha. També una mica de bestiar (una vaca, dos vedells, dos truges, deu ovelles o cabres, així com aus de corral i conills).
- o El 1928 i el 1968 superfície semblant de sovkhoz i kolkhoz, però més número de kolkhoz. Però gran increment d'ambdós. Es passa d'un 1% i escaig de terra de què disposen els Kolkhoz i els Sovkhoz el 1928 a quasi un 50% cadascun sobre el total de terra el 1968. Vegeu el quadre adjunt.

Jean le Coz (1976), *Las reformas agrarias*. Barcelona: Ariel.

SIMPSON, J. (1997): “Conclusión: El cambio agrícola español en el contexto europeo”, a SIMPSON, J. (1997): *La agricultura española (1765-1965): la larga siesta*, pp. 351-370. Madrid: Alianza Editorial

- ❑ als 1950 Espanya era un país pobre, entre altres raons per molta població agrària i poca productivitat; això es tradueix en una dieta amb molts hidrats de carboni i poques proteïnes animals.
- ❑ si va créixer després, per què no ho feu abans?
 - no valen les explicacions sobre la incompetència dels pagesos.
 - hi ha quatre elements que ajuden a entendre l'endarreriment i el creixement posterior:
 - * *la mida i escala de les explotacions*:
 - si bé les exportacions de taronges donen fe dels progressos del petit pagès, a Galícia la mida petita dificulta la creació de cooperatives lleteres i accés als mercats urbans.
 - Al 1960 la fragmentació és un problema per a la mecanització fins i tot quan l'explotació té una mida raonable, menys als latifundis on se n'introdueix.
 - a Castella i Lleó la concentració de les parcel·les, l'emigració i la mecanització fa que sigui la zona amb més productivitat del treball.
 - a Andalusia poca ratio terra/ treball, els terratinents poc interès en el progrés, poca inversió en educació.
 - problema de l'economia espanyola: poca despesa pública i excessiva regulació, la qual cosa afavoreix els grans empresaris i terratinents.
 - * *l'èxode rural*:
 - excedent de treballadors per la temporalitat. A diferència d'Europa i USA les llars difícilment podien treballar més i obtenir béns al mercat.
 - 2ª meitat XIX-1r terç XX: a Espanya especialització, es treballa uns 135 dies, a França o Anglaterra uns 270. Les opcions que hi ha a l'Europa septentrional de fer ramaderia lletera amb derivats, no es dona als secans de l'Europa mediterrània.

- Salaris baixos a Andalusia; si l'emigració andalusa abans de 1950 hagués estat com la d'altres llocs, la mecanització s'hagués fet amb més rapidesa i la reforma agrària no hagués estat tan urgent a curt termini.
- Pel tipus d'agricultura, l'augment de la productivitat a Espanya requeria més l'estalvi de mà d'obra mitjançant la mecanització que un augment dels rendiments.

** el comerç exterior:*

- des de finals s. XIX Espanya gaudia d'avantatge comparatiu en la producció per a l'exportació de vi, oli i cítrics, però només s'aprofità d'aquests darrers.
- algunes regions del centre i nord d'Europa s'adaptaren a la creixent economia mundial cerealista, canviant cultius o amb ramaderia intensiva. Per exemple, a Dinamarca i Anglaterra amb la crisi finisecular fan ramaderia, cosa difícil a l'Europa mediterrània. El 1960 el secà a Espanya és al voltant d'un 80 per cent de la terra. Espanya té difícils les alternatives. Espanya és més lenta, és a dir perd competitivitat.
- Entre 1930 i la guerra de Corea, reducció de les exportacions espanyoles.

** els canvis tecnològics:*

- fins finals s. XIX l'abundor de terra i l'augment dels preus de les primeres matèries permeteren que es podia augmentar la producció amb una ampliació de la superfície cultivada.
- la tecnologia s'introdueix lentament, l'estat no investiga com altres estats europeus i els pagesos reben certa formació de grans empreses d'alimentació.
- Al segle XX, amb l'augment de la superfície cultivada i la reducció dels costos, l'estat no veu necessària la recerca biològica.

dues dècades perdudes (1930s i 1940s): en mans d'unes classes que no contribueixen al desenvolupament, que trenquen la dinàmica republicana, que són capaces de l'autarquia, de no recuperar el comerç exterior després de la IIGM; mancarà un règim democràtic que faci les reformes. L'agricultura al 1950 més tradicional que dues dècades abans.

Dades bàsiques de l'agricultura europea als dos primers terços del segle XX

Observeu els quadres 12.1, 12.2 i 12.3 i compareu les dades que es donen per a Espanya, Itàlia, Portugal, França, Gran Bretanya, Holanda i Bèlgica. Per exemple, “producto por trabajador”; “producto por hectàrea”. Els quadres són de la lectura obligatòria del Simpson. Aquí els he posat en petit. Feu un quadre –que no m’heu de donar- per preparar el segon parcial. Veureu el contrast entre aquests països.

CUADRO 12.1. Rendimientos medios del trigo y de la leche en Europa

	Rendimientos del trigo (toneladas por hectàrea)		Rendimientos de la leche (miles de litros por vaca y año)	
	1909/13	1961/5	1909/13	1961/5
Dinamarca	3,3	4,1	2,6	3,7
Holanda	2,4	4,4	2,7	4,2
Bèlgica	2,5	3,9	s.d.	3,7
Reino Unido	2,1	4,0	1,9	3,6
Alemania	2,4	3,2	1,8	3,1
Suïza	2,1	3,3	2,7	3,3
Irlanda	2,5	3,3	1,9	2,3
Suecia	2,1	3,4	s.d.	3,4
Noruega	1,7	2,6	1,5	2,9
Austria	1,4	2,6	s.d.	2,7
Frància	1,3	2,9	1,6	2,6
Itàlia	1,1	2,0	1,5	1,9
Finlandia	1,1	1,7	1,4	3,2
Grecia	1,0	1,5	s.d.	0,9
Espanya	0,9	1,1	0,9	1,4
Portugal	0,7	0,8	s.d.	2,5

FUENTES: Yates (1960, pàg. 197); FAO Yearbooks, y Simpson (1995a).

CUADRO 12.3. Modificaciones en la dieta alimenticia de cinco países europeos, 1951/3 a 1979/81

		Espanya ^b	Itàlia	Francia	Reino Unido	Alemania
Cereales	1951/3	122,6	146,4	116,4	96,7	98,9
	1964/6	102,5	131,3	88,6	76,5	72,6
	1979/81	118,5	183,6	105,9	94,5	92,8
Pasturas ^c	1951/3	104,4	40,5	121,9	104,4	172,3
	1964/6	106,3	42,5	101,0	101,6	111,4
	1979/81	112,0	41,2	79,8	102,6	80,7
Azúcar y miel	1951/3	10,6	14,2	26,3	42,7	25,6
	1964/6	22,0	25,9	34,1	50,6	33,7
	1979/81	31,0	34,6	42,2	44,9	44,4
Grasas y aceites	1951/3	15,3	12,0	15,7	21,2	22,6
	1964/6	23,0	17,6	23,5	22,6	26,5
	1979/81	22,6	26,3	29,1	13,2	29,1
Carne ^d	1951/3	14,2	17,5	60,6	55,1	41,2
	1964/6	28,6	36,9	77,3	69,5	66,5
	1979/81	68,3	73,1	99,9	74,9	97,7
Pescado ^e	1951/3	9,9	4,4	5,8	9,9	6,9
	1964/6	14,6	5,5	7,7	9,5	6,6
Huevos	1951/3	4,7	6,9	11,0	12,4	8,0
	1964/6	10,3	9,6	11,1	14,7	13,7
	1979/81	15,8	11,4	14,6	13,0	17,0
Fruta fresca	1951/3	66,8	69,4	50,7	56,9	70,1
	1964/6	90,9	102,3	73,9	44,7	100,0
	1979/81	127,0	129,1	68,2	55,5	104,8
Calorías diarias totales	1953/3	2.490	2.480	2.840	3.110	2.880
	1964/6	2.806	2.818	3.108	3.233	2.927
	1979/81	3.294	3.688	3.529	3.249	3.351
Proteínas de origen vegetal	1951/3	52,0	50,6	49,8	39,8	38,4
	1964/6	48,0	49,9	41,8	35,7	29,3
	1979/81	44,8	54,7	38,1	36,2	32,8
Proteínas de origen animal	1951/3	17,8	21,3	43,0	44,9	39,2
	1964/6	29,2	34,1	56,4	52,9	50,8
	1979/81	31,0	30,2	70,1	53,9	59,5

^a Basados en la oferta neta de alimentos per cápita. Las unidades se miden en kilogramos, excepto para las proteínas, que se miden en gramos.

^b Se utilizan las cifras correspondientes al período 1952/3.

^c Incluye otros tipos de raíces y tubérculos.

^d Incluye los despojos.

^e Peso comestible estimado.

FUENTES: FAO (1971 y 1984) y FAO Production Yearbook (1968).

CUADRO 12.2. La agricultura europea, 1960

	Producto ^a (millones dólares EEUU)	Producto por trabajador varón ^b	Producto por hectàrea ^c	Relación tierra/trabajo (hectàreas)	Tractor c.a. por 100 hectàreas	Unidades de ganado por 100 hectàreas ^d	N.º de peritos agrícolas por cada 10.000 trabajadores agrícolas varones
Austria	771,6	156	101	13,1	55	69	199
Bèlgica	967,5	253	276	7,8	76	163	369
Dinamarca	1.244,6	250	211	10,1	103	132	191
Finlandia	483,0	159	90	15,1	80	73	220
Francia	6.863,9	161	105	13,0	55	61	73
Alemania Occidental	4.744,8	193	176	9,3	113	105	254
Grecia	893,8	46	53	7,4	9	40	31
Irlanda	616,3	107	69	13,2	26	100	134
Italia	4.890,7	71	140	4,3	41	64	49
Holanda	1.436,5	231	328	6,0	80	181	354
Noruega	278,4	169	143	10,0	152	135	320
Portugal	609,8	34	69	4,2	7	48	19
Espanya	3.049,2	48	49	8,3	4	28	27
Suecia	823,2	221	102	18,5	109	65	225
Suïza	564,2	150	148	8,6	32	92	181
Reino Unido	3.372,0	256	90	24,2	65	75	257
Yugoslavia	1.361,0	33	48	5,8	8	57	123
Europa	32.970,4	100	100	8,5	45	65	100

^a Producto agrícola final en precios relativos de Estados Unidos referido al período 1957/62. Las cifras se han obtenido transformando el producto neto de cada país en unidades de trigo, utilizando los precios relativos de Estados Unidos («ponderaciones EEUU»), lo que he multiplicado por 67,6 dólares EEUU, que es el precio de una unidad (1 tonelada).

^b Relativo a la media europea (= 100).

^c Medida de la densidad ganadera, basada en los siguientes pesos: caballos y mulas = 1,0; vacas y burros = 0,8; cerdos = 0,2; ovejas y cabras = 0,1; y aves de corral = 0,01.

FUENTE: Elaboración propia a partir de Hayami y Ruttan (1985, apéndice A).